ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

PEDAGOGIK MULOQOT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING AKSIOLOGIK VA KOMMUNIKATIV JIHATLARI

Xomidova Mahliyo Akobir qizi

Annotatsiya: Mazkur tezisda pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirishning aksiologik va kommunikativ jihatlari tahlil qilinadi. Pedagogik muloqotda insonparvarlik, o‘zaro hurmat, mas’uliyat, adolat va bag‘rikenglik kabi qadriyatlarning o‘rni ochib beriladi. Shuningdek, samarali muloqotning asosiy tarkibiy qismlari, jumladan, faol tinglash, fikrni aniq ifodalash, empatiya, qayta aloqa va nizolarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalarining ahamiyati yoritiladi. Pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar va amaliy yondashuvlar asoslanadi.

Kalit so‘zlar: pedagogik muloqot, muloqot madaniyati, aksiologik yondashuv, qadriyatlar, kommunikativ kompetensiya, empatiya, faol tinglash, pedagogik mahorat.

Zamonaviy ta’lim jarayonida pedagogning kasbiy mahorati nafaqat fan mazmunini chuqur bilishi, balki o‘quvchilar bilan samarali, samimiy va maqsadga yo‘naltirilgan muloqot o‘rnata olishi bilan ham belgilanadi. Pedagogik muloqot ta’lim oluvchilarning bilimlarni o‘zlashtirishi, shaxsiy rivojlanishi, jamoaga moslashuvi va o‘z imkoniyatlariga ishonch hosil qilishida muhim o‘rin tutadi.

Pedagogik muloqot madaniyati — pedagog va ta’lim oluvchilar o‘rtasidagi munosabatlarni kasbiy etika, o‘zaro hurmat, tushunish, mas’uliyat va samarali kommunikatsiya tamoyillari asosida tashkil etish qobiliyatidir. Uni shakllantirishda aksiologik hamda kommunikativ yondashuvlar o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

Aksiologik yondashuv ta’lim jarayonida inson, uning sha’ni, huquqlari, ehtiyojlari va qadr-qimmatini oliy qadriyat sifatida e’tirof etishga asoslanadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, pedagogik muloqot faqat axborot almashish vositasi emas, balki o‘quvchi shaxsini hurmat qilish, unda ma’naviy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirish va ijobiy munosabatlarni qaror toptirish jarayonidir.

Pedagogik muloqot madaniyatining aksiologik asosini insonparvarlik, adolat, halollik, bag‘rikenglik, mas’uliyat, hamkorlik va o‘zaro hurmat kabi qadriyatlar tashkil etadi. Insonparvarlik pedagogdan har bir o‘quvchining shaxsiy xususiyatlarini tan olishni, adolat esa barcha ta’lim oluvchilarga xolis munosabatda bo‘lishni talab qiladi. Bag‘rikenglik turli qarashlar va fikrlarni hurmat qilishga yordam bersa, mas’uliyat pedagogning so‘zi, xatti-harakati va qarorlarining ta’lim oluvchilarga ta’sirini anglashida namoyon bo‘ladi.

Aksiologik jihatdan yetuk pedagog o‘quvchining xatosini shaxsiyatiga berilgan baho sifatida emas, balki o‘rganish va rivojlanish imkoniyati sifatida ko‘radi. U kamsitish, tahqirlash va qo‘rqitishga yo‘l qo‘ymaydi, aksincha, ishonchli va psixologik jihatdan xavfsiz muhit yaratishga intiladi. Bunday munosabat o‘quvchilarda o‘z fikrini erkin bildirish, savol berish va ta’lim jarayonida faol qatnashish istagini kuchaytiradi.

Kommunikativ jihat pedagogning axborotni aniq yetkazish, suhbatdoshni tinglash, uning holatini tushunish, savollar berish va qayta aloqa o‘rnatish ko‘nikmalarini qamrab oladi. Samarali pedagogik muloqotda og‘zaki nutq bilan bir qatorda, ohang, yuz ifodasi, imo-ishora va tana tili kabi noverbal vositalar ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik muloqotning muhim kommunikativ ko‘nikmalaridan biri faol tinglashdir. Faol tinglash jarayonida pedagog o‘quvchining fikrini bo‘lmasdan eshitadi, mazmunini aniqlashtiradi va uning his-tuyg‘ulariga e’tibor qaratadi. Bu o‘quvchida tushunilganlik va qadrlanganlik hissini shakllantiradi. Shuningdek, fikrni sodda va ravon ifodalash, ochiq savollar berish, tushunarli ko‘rsatmalar taqdim etish hamda konstruktiv qayta aloqa berish muloqot samaradorligini oshiradi.

Kommunikativ kompetensiya nizoli vaziyatlarda ham muhim o‘rin tutadi. Pedagog muammoni shaxsiy qarama-qarshilikka aylantirmasdan, vaziyatni xolis tahlil qilishi, tomonlarning fikrini tinglashi va maqbul yechim topishga ko‘maklashishi lozim. Bunda hissiyotlarni boshqarish, murosaga tayyorlik va hurmatli nutq uslubiga rioya qilish zarur.

Qadriyatlarga asoslangan ta’lim muhitini yaratish. Ta’lim muassasasida o‘zaro hurmat, adolat, hamkorlik va bag‘rikenglik me’yorlarini kundalik faoliyatda izchil qo‘llash lozim.

Pedagogning shaxsiy namunasini kuchaytirish. O‘qituvchining nutqi, xulqi, tinglash madaniyati va nizolarga munosabati o‘quvchilar uchun amaliy namuna bo‘lib xizmat qiladi.

Kommunikativ ko‘nikmalarni muntazam rivojlantirish. Rolli o‘yinlar, munozaralar, vaziyatli topshiriqlar, juftlik va guruhdagi hamkorlik faoliyati muloqot tajribasini boyitadi.

Refleksiya va o‘z-o‘zini tahlil qilishni yo‘lga qo‘yish. Pedagog o‘z muloqot uslubini tahlil qilib, kuchli jihatlari va takomillashtirilishi lozim bo‘lgan tomonlarini aniqlashi kerak.

Psixologik xavfsiz muhitni ta’minlash. O‘quvchilarning fikrini masxara qilmaslik, xatolariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish va teng ishtirok imkoniyatini yaratish ochiq muloqotga sharoit yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirishning aksiologik va kommunikativ jihatlari bir-birini to‘ldiruvchi muhim omillardir. Aksiologik yondashuv muloqotning insonparvarlik va axloqiy qadriyatlar asosida tashkil etilishini ta’minlasa, kommunikativ yondashuv ushbu qadriyatlarni amaliy munosabatlarda namoyon etish imkonini beradi.

Pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish uchun pedagogning kasbiy bilimlari bilan bir qatorda, faol tinglash, empatiya, aniq fikr bildirish, konstruktiv qayta aloqa va nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish ko‘nikmalarini rivojlantirish zarur. Qadriyatlarga tayangan va samarali kommunikatsiya bilan mustahkamlangan muloqot ta’lim muhitida ishonchni oshiradi, o‘quvchilarning faolligini qo‘llab-quvvatlaydi hamda ularning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rogers, C. R. Freedom to Learn. Columbus, OH: Charles Merrill, 1969.
2. Gordon, T. Teacher Effectiveness Training. New York: Peter H. Wyden, 1974.
3. Hargie, O. Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory and Practice. 6th ed. London: Routledge, 2011.
4. Schwartz, S. H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture, 2012.
5. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education. Paris: UNESCO, 2020.